



ЗДРАВСТВЕНО-МЕДИЦИНСКИ АСПЕКТ БЕЗБЕДНОСНИХ ПРОВЕРА

Здравствено-медицинска процена у оквиру безбедносних провера има за циљ утврђивање да ли лице поседује психофизичке способности неопходне за приступ, руковање и заштиту тајних података. Поступак мора бити у складу са стандардима националне безбедности, националним законодавством, али и уставним правима појединца.

Кључне области процене

1. **Когнитивне способности** - Испитује се способност логичког мишљења, памћења, концентрације и процене ситуације. Присуство неуролошких или органских оштећења мозга, деменције или озбиљних неуролошких обољења може бити препрека за издавање безбедносног сертификата.
2. **Психичка стабилност** - Особе са тешким психијатријским дијагнозама као што су шизофренија, тешки облици биполарног поремећаја са психотичним епизодама или поремећаји личности који доводе у питање расуђивање и поузданост, могу се сматрати непоузданим за руковање поверљивим подацима.
3. **Зависности** - Активне зависности од алкохола, наркотика или других психоактивних супстанци се сматрају озбиљним ризиком. Таква стања директно утичу на способност расуђивања, самоконтроле и одговорности.
4. **Поремећаји пажње и импулсивности** - Тешки облици поремећаја пажње и хиперактивности (ADHD), уколико значајно утичу на понашање и контролу импулса, могу довести до ограничења или одлагања у процесу издавања сертификата.

Процедура

- **Анализа здравствене документације:** Органи надлежни за вршење безбедносне провере могу захтевати медицинске извештаје, уверења о здравственом стању или мишљење надлежног психијатра или неуролога.
- **Психолошка и психијатријска процена:** Уколико постоји сумња или индикација на ментално здравствене потешкоће, лице се обавезно упућује на детаљну процену или вештачење.
- **Медицинско вештачење:** У сложенијим случајевима спроводи се вештачење од стране комисије, уз примену стручних стандарда и етичких начела.



ЗДРАВСТВЕНО-МЕДИЦИНСКИ АСПЕКТ БЕЗБЕДНОСНИХ ПРОВЕРА

Правна основа за обраду здравствених података - Обрада здравствених података у оквиру безбедносне провере врши се **искључиво уз писану сагласност лица – кандидата за издавање безбедносног сертификата**. Ови подаци се прикупљају, обрађују и чувају у строгој законској процедури, у складу са националним и европским прописима који штите приватност и људска права. Правни основ за ову обраду обухвата:

- **Закон о тајности података** („Службени гласник РС”, бр. 104/2009),
- **Уредба о обрасцима безбедносних упитника** („Службени гласник РС”, бр. 30/2010),
- **Закон о заштити података о личности** („Службени гласник РС”, бр. 87/2018),
- **Општу уредбу о заштити података – General Data Protection Regulation (GDPR)**, Регулатива (ЕУ) 2016/679 Европског парламента и Савета од 27. априла 2016. године.

У складу са наведеним прописима:

- **Обрада осетљивих података о здрављу могућа је само на основу изричитог пристанка лица:** Обрада података о здрављу у контексту безбедносних провера може се вршити искључиво уз слободно, информисано и недвосмислено пристајање лица, у складу са Законом о заштити података о личности и Општом уредбом о заштити података (GDPR). Без таквог пристанка, обрада није дозвољена, осим ако није другачије прописано законом.
- **Сврха обраде мора бити јасно дефинисана и ограничена на безбедносну процену:** Податке о здрављу је дозвољено обрађивати искључиво у унапред одређену сврху безбедносне процене – односно процене психофизичке способности лица за приступ тајним подацима, у складу са посебним прописима и принципом минимализације података.
- **Подаци се користе искључиво од стране овлашћених органа, у строго контролисаним условима:** Приступ осетљивим подацима имају само надлежни органи који су изричито овлашћени за њихову обраду, и то у оквиру строго дефинисаних процедура и мера заштите, што укључује техничке, организационе и кадровске мере безбедности.
- **Лице има право на информације, увид, исправку, ограничење обраде и друга права гарантована законом и GDPR-ом:** Свако лице има право:
 - о да буде обавештено о томе да се његови подаци обрађују и у коју сврху,
 - о да затражи приступ својим подацима,
 - о да тражи исправку нетачних или непотпуних података,
 - о да затражи ограничење обраде у одређеним случајевима,
 - о као и да уложи приговор или жалбу надлежном органу.



ЗДРАВСТВЕНО-МЕДИЦИНСКИ АСПЕКТ БЕЗБЕДНОСНИХ ПРОВЕРА

Право на брисање („право на заборављеност”) такође припада лицу, уколико су испуњени услови из члана 17. GDPR-а – на пример ако подаци више нису неопходни за сврху због које су прикупљени, ако лице повуче сагласност, или ако су подаци обрађени незаконито. Ипак, ово право може бити ограничено ако постоји легитиман правни основ за задржавање података, као што је обавеза чувања ради заштите националне безбедности или других јавних интереса, у складу са законом.

Резултати безбедносне процене:

Апсолутне сметње: Уколико се проценом утврди да лице није психофизички способно за руковање тајним подацима, издавање безбедносног сертификата се одбија. Ова одлука подразумева постојање трајних и неспојивих околности са приступом тајним подацима. Апсолутне сметње подразумевају трајна или тешка здравствена стања која представљају неспојивост са обављањем послова који укључују приступ тајним подацима. Таква стања обично укључују: – **шизофренију (F20)** и сродне психотичне поремећаје, – **биполарни афективни поремећај (F31)** са нестабилним током и честим епизодама, – **органске менталне поремећаје (F00–F09)**, укључујући све форме деменције, – **епилепсију са честим губитком свести или тешким нападима (G40)**, – **антисоцијални, параноидни или тешки гранични поремећај личности (F60)**, – **активну зависност од психоактивних супстанци (F10–F19)** или нестабилну ремисију, – **тешке когнитивне дефиците или менталну ретардацију (F70–F73)**.

Релативне сметње: Уколико постоје пролазне или контролисане околности – као што је здравствено стање које је под терапијом и редовним надзором – могу се предузети мере као што су: – одлагање одлучивања, – додатна медицинска вештачења, – поновна процена здравственог стања након одређеног времена. Релативне сметње могу укључивати: – **депресију (F32–F33)** под контролом, – **анксиозне поремећаје (F40–F41)** без поремећаја у понашању, – **контролисану епилепсију**, са уредним ЕЕГ налазима и редовном терапијом, – **блажи неуротични поремећаји**, без утицаја на расуђивање и стабилност понашања.

Препоруке за формулисање стручног мишљења (вештачења) - Стручна лица, најчешће специјалисти психијатрије или неуропсихијатрије, ангажована у поступку безбедносне провере, обавезно сачињавају **писмено стручнопсихијатријско вештачење**, које представља један од кључних доказа у доношењу одлуке о подобности лица за приступ тајним подацима. Без таквог вештачења, није дозвољено доношење негативног решења (одбијање безбедносног сертификата).



ЗДРАВСТВЕНО-МЕДИЦИНСКИ АСПЕКТ БЕЗБЕДНОСНИХ ПРОВЕРА

Вештачење мора да садржи следеће елементе:

1. **Дефинисана дијагноза** - Наводи се прецизна дијагноза у складу са важећом међународном класификацијом болести (ICD-10 или ICD-11), са шифром и описом стања.
2. **Процена клиничке стабилности** - Стручњак треба да наведе да ли је стање стабилно, под терапијом, у ремисији или са честим рецидивима. Формулација може бити, на пример: „Стање под стабилном терапијом, без рецидива у последњих 12 месеци. Контролни прегледи редовни, без знакова дезорганизованог понашања.“
3. **Процена капацитета за руковање тајним подацима** - Оцена психичке и когнитивне способност лица да разуме, чува и правилно поступа са поверљивим садржајима, уз процену: – нивоа пажње и концентрације, – критичности у размишљању, – могућности предвиђања последица својих поступака, – стабилности афекта и самоконтроле.
4. **Препорука о сметњи** - Стручњак у вештачењу мора недвосмислено навести да ли се ради о: – апсолутној сметњи (стање је неспојиво са обављањем послова од значаја за безбедност и тајне податке), или – релативној сметњи (стање је под контролом и не представља трајну препреку). У случају релативне сметње, треба дати: – јасан интервал за поновну процену (нпр. „препоручује се поновно вештачење за 12 месеци“), – услове под којима се може размотрити позитивна оцена (нпр. „уз наставак редовне терапије и психијатријског праћења“).
5. **Потпис и печат** - Вештачење мора бити потписано од стране овлашћеног стручњака, уз назив здравствене установе и датум.

Проблеми у вези са стручним мишљењем и применом Закона о здравственој заштити - У поступку безбедносне провере често се захтева стручно мишљење о психофизичкој способности лица за руковање тајним подацима. Међутим, поједине законске одредбе ограничавају могућност укључивања конкретних дијагноза у документацију која се доставља органима ван система здравствене заштите. Према члановима 45. и 46. Закона о здравственој заштити, здравствени радници не смеју у извештаје који се користе изван здравственог система уносити дијагнозу и шифру болести, осим уколико лице на то није дало писмену информисану сагласност. Ова забрана има за циљ заштиту приватности и медицинских података лица, али у исто време представља изазов у поступцима који захтевају процену психофизичке способности као што је безбедносна провера.



ЗДРАВСТВЕНО-МЕДИЦИНСКИ АСПЕКТ БЕЗБЕДНОСНИХ ПРОВЕРА

Уколико лице да писмену сагласност, стручно мишљење може садржати дијагнозу и шифру болести према важећој класификацији болести (нпр. F32.1 – умерени депресивни поремећај). У оваквим случајевима мишљење лекара може директно указати да ли се ради о апсолутној или релативној сметњи за безбедносни сертификат, уз предлог интервала за поновну процену. Уколико сагласност није дата, лекар не сме наводити дијагнозу или шифру болести, већ се уместо тога израђује описно стручно мишљење. То мишљење садржи процену стабилности здравственог стања и његовог утицаја на способност лица за одговорно руковање тајним подацима. Пример формулације која се у пракси користи гласи: „Здравствено стање је стабилно, под редовним надзором. Нема елемената који би у овом тренутку представљали ризик по безбедност у погледу руковања тајним подацима.“

У сваком случају, неопходно је да постоји уредно вештачење као основ за доношење негативне или позитивне процене, јер се без мишљења стручњака не може утврдити да ли постоје апсолутне или релативне сметње. Поступање мора бити усклађено како са прописима о безбедносној провери, тако и са Законом о здравственој заштити, водећи рачуна о заштити осетљивих података лица које је предмет провере.

Правни и етички оквир - Поступак безбедносне провере мора бити спроведен у складу са важећим правним прописима и етичким принципима, уз поштовање људских права и основних слобода лица које је предмет провере. Посебно је важно поштовање начела пропорционалности, односно да се мере и ограничења предузимају само у мери у којој су неопходна ради заштите безбедносних интереса. Право на приватност, укључујући и заштиту личних и здравствених података, мора бити обезбеђено током целокупног поступка. Уколико у поступку буде донета негативна одлука, лице има право на увид у релевантну документацију и на подношење жалбе надлежном органу, у складу са Законом о општем управном поступку. Жалба се подноси Министарству правде, које врши контролу над спровођењем поступка и законитошћу донете одлуке.

Спровођење поступка у складу са правним и етичким оквиром представља предуслов за очување легитимности безбедносне провере и поверења у институције које је спроводе.



ЗДРАВСТВЕНО-МЕДИЦИНСКИ АСПЕКТ БЕЗБЕДНОСНИХ ПРОВЕРА

Област процене	Опис	Могући утицај на безбедносни сертификат
Когнитивне способности	Памћење, логичко расуђивање, концентрација, способност процене и доношења одлука.	Апсолутна сметња у случају присуства тешких неуролошких поремећаја који онемогућавају поуздано руковање тајним подацима.
Психичка стабилност	Присуство поремећаја као што су шизофренија, биполарни афективни поремећај, тешки облици поремећаја личности.	Може довести до одбијања издавања сертификата или до привременог одлагања ради додатне процене и лечења.
Зависности	Употреба или злоупотреба алкохола, дрога и других психоактивних супстанци.	Углавном представља апсолутну сметњу, осим у случајевима стабилне апстиненције потврђене од стране стручних служби.
Контрола импулса / ADHD	Симптоми као што су импулсивност, хиперактивност, поремећај пажње, неадекватно социјално понашање.	Релативна сметња; утицај се процењује у складу са тежином стања, стабилношћу и терапијским одговором.
Процедура процене	Увид у здравствену документацију, интервју са психијатром/психологом, психолошко тестирање, евентуално додатно вештачење.	Обавезна је код свих кандидата за које постоје медицинске индикације или на основу безбедносног упитника.
Правна основа	Обрада података о здрављу се врши уз изричит пристанак лица и у складу са релевантним прописима.	Закон о заштити података о личности (Сл. гласник РС, бр. 87/2018); Закон о тајности података (Сл. гласник РС, бр. 104/2009); Уредба о безбедносном упитнику (Сл. гласник РС, бр. 76/2010, 103/2013); Општа уредба о заштити података – GDPR.
Права лица	Лице има право на приступ информацијама, увид, исправку, ограничење обраде, жалбу и, у одређеним случајевима, брисање података.	Права се остварују у складу са Законом о заштити података о личности и GDPR-ом, укључујући право на правну заштиту и надзор Повереника.

КАНЦЕЛАРИЈА САВЕТА ЗА НАЦИОНАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ
И ЗАШТИТУ ТАЈНИХ ПОДАТАКА

e-mail: office@nsa.gov.rs, kontakt@nsa.gov.rs

web: www.nsa.gov.rs